

פרפראות

פאר

פרשת נח תשפ"ה

מכסף לא ניתן

לשבוע

מה ששמע

המהרש"א בצחות

כתיב (בראשית ז' א') ויאמר ידוד לנח בא אתה וגוי כי אותך ראיתי **צדיק לפני בדור הזה**,

מבואר, כי פעם נקרא נח **צדיק** בלבד ופעם נקרא **צדיק תמים**

מה שביאר הבית יוסף ההבדל ביניהם

מובא בספר כלי חמדה פרשת האזינו (עמוד שלי"ג) עה"כ הצור תמים פעלו, **וכך כתב** ראיתי להזכיר בזה דבר נפלא מה שראיתי בספר **אורים גדולים** להגאון הספרדי **מוהר"י זאבי** ז"ל שהביא בשם **מון הבית יוסף ז"ל**,

ז"ל בספר **"אורים גדולים"** מאת מורנו הגאון הגדול מוה"ר **אברהם ישראל זאבי** זצוק"ל אשר אור תורתו הי' זורח בק"ק חברון בשנות ת"ס – תצ"א, והיה מגדולי אותו דור דעה,

וכך כתב, שמעתי מפי החכם השלם כמה"ר **מצליח אשכנזי** ז"ל, ששמע מרבו הרב כמהר"ר **שמואל פרימו** זצוק"ל, שקבל מרבותיו, **דמון הגאון מוהר"י קארו** ע"ה היה דורש בדורותיו לשבח באופן זה,

דכל אדם הגודר עצמו מן הערוה מתיחס אליו שם **צדיק** כי צדיק יסוד עולם ויוסף יוכיח,

גם כל הפורש מע"ז וממינות מתיחס אליו שם **תמים**, כדאשכחן בפרשת שופטים שהזהירה תורה בכל פרטי הע"ז ושם נאמר **תמים תהיה** עם ה' ללמד שכל הפורש מע"ז נקרא תמים,

והנה נח נמצא בדור המבול, כי השחית כל בשר, והוא גדר עצמו, ונקרא **צדיק**,

גם נמצא בדוד הפלגה, אשר אמרו ונעשה לו שם, ופירש מדרכיהם ונקרא **תמים**,

לכן כותב התורה, המדבר אחר שעברו הדורות הנזכרים, כתב נח איש **צדיק תמים** היה **בדורותיו בשני דורות** הנזכרים, באחד **צדיק** ובשני **תמים**,

אמנם מאמר ה' הנאמר לו בעת כניסתו לתיבה בדור **המבול** עדיין אין בידו אלא אחת, אמר לו כי אותך ראיתי **צדיק לפני בדוד הזה** כי דור הפלגה לא בא עדיין בעולם, ע"כ **דברי מוהר"י קארו הבית יוסף ודפח"ח**.

מפתח ענינים נח תשפ"ה

א, מתי נקרא נח צדיק ומתי צדיק תמים
ביאור נפלא מהבית יוסף
ב, ביאור התולדות יצחק בשינוי בין צדיק לצדיק תמים
ג, תולדות נח הם פרי צדיק, וביאור לדרך החינוך המעולה עפ"י מעשה
ג, כתב בעל העקידה, הלימוד בספרי מוסר אינו מרפא את הדוגמא השלילית של המחנך, כי המאמרים פחות יאמנו מהפעולות
ד, ראוי לסמוך לכאן את ביאור המהרש"א לפסוק לוקח נפשות חכם
ה, יצר לב האדם רע מנעוריו למה לא יסתור הכתוב ומצא בה איש מסכן
ו, טעם לאכילת ארבעס בשלום זכר
ז, ביאור בווי לן דמיתנן ע"ד ביאור המהרש"א בעד שלא נוצרתי
ח, במה נחלקו הדורשים לשבח והדורשים לגנאי
ט, נחתם גזר דינם על הגזל רמז לדבר כי החמדה מביאה את האדם לגזל
י, במהרש"א מבואר כי הגורם לחטא הוא עיקר החטא
יא, כתיב ארובות השמים נפתחו וכתיב אם לא אפתח לכם את ארובות השמים
יב, הלימוד מהיונה הסתפקות במועט ושלא לבקש עושר שיצטרכו למתנתו
יג, מכסף לא ניתן לשבע, מה ששמע המהרש"א בצחות
יד, ביאור הכתוב ראש ועשר אל תתן לי פן אשבע וכחשתי
טו, העניות הוא אורח הבורח מן הכבוד מהר"ר ברוך ממזיבז
טז, האם העורב שיקר לנח או לא הדעות חלוקות ויישוב בדברי המהרש"א
יז, ביאור הפו"פ ממוהר"ר חיים ויטאל בשפך דם האדם באדם וכי בצלם אלהים עשה את האדם:

א, מתי נקרא נח צדיק ומתי צדיק תמים ביאור נפלא מהבית יוסף

כתיב (בראשית ו' ט') "אלה תולדת נח, נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלקים התהלך נח",

ב, ביאור התולדות יצחק בשינוי בין צדיק לצדיק תמים

היות ויש ספרים שהחליפו הדברים, והביאו את דברי הר"ר יצחק קארו דודו של הבית יוסף בעל תולדות יצחק, ששאל את השאלה ותירץ תירוץ אחר, כדלהלן, וכתבו שכאילו הם דברי הבית יוסף, לכן הבאתי את תירוץ של התולדות יצחק, שהוא שונה מתירוץ הבית יוסף,

וכך כתב בעל תולדות יצחק, למה אמר בתחלה איש צדיק תמים היה. ואמר לו השם ית' בא אתה וגוי' כי אותך ראיתי צדיק, ולא אמר תמים.

התשובה, לפי שאמר שהיו גזלנים, ותמלא הארץ חמס, ועוד שהיו משחיתים דרכם והוא עריות, ולא נחתם גזר דינם על העריות אלא על הגזל, ובנח אמר שהוא הפך בשניהם, גם צדיק בענין הגזל, וגם תמים בענין השחתת הדרך.

אם כן כשאמר בא אתה וכל ביתך אל התיבה, לא היה ראוי שיאמר תמים, שכונת ה' לומר בוא אל התיבה ולא תמות כדור הזה שהם בעלי חמס ולזה ימותו על החמס, ואתה שאינך בעל חמס לא תמות. ואי אפשר לומר תמים, שרוצה לומר שלא השחית דרכו, שהם גם כן לא מתו על השחתת דרכם, ע"כ בתולדות יצחק.

מבואר, שבבואם אל התיבה, היה זה על ענין הגזל בלבד, ולכן שייך רק לשון צדיק.

ג, תולדות נח הם פרי צדיק, וביאור לדרך החינוך המעולה עפ"י מעשה

הכתוב פרי צדיק עץ חיים ע"ד המדרש

כתיב (בראשית ו' ט'), אלה תולדות נח, נח איש צדיק, ויולד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת",

איתא במדרש (בראשית רבה פרשת נח פרשה ל' סימן ו'), אלה תולדות נח", הה"ד (משלי י"א ל') "פרי צדיק עץ חיים, ולוקח נפשות חכם", מה הן פירותיו של צדיק, מצות ומעשים טובים, ע"כ,

כתב רש"י, (בראשית ו' ט'), ללמדך שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים, ע"כ,

פירוש, שע"י המעשים טובים שלהם רואים תולדותיהם ונוהגים כמותם,

ופירשו בו, כי תולדותיהם של צדיקים, כלומר שיהיו תלמידיהם ובניהם כיוצא בהם, ע"ד המלמד את בן חבירו תורה וכו', שמהווים דוגמא אישית לתלמידיהם ולבניהם, ע"י מעשיהם הטובים שעושים, ומהווים דוגמא לבניהם ותלמידיהם,

מבואר, שדרך החינוך שסמך המדרש לכתוב "פרי צדיק עץ חיים, ולוקח נפשות חכם", הוא ע"י הדוגמא של המעשים הטובים, ואז יהיו תולדותיהם צדיקים כיוצא בהם,

הכתוב פרי צדיק עץ חיים ע"ד הגמרא

איתא בגמרא (בבא מציעא דף פה עמוד א) רבי איקלע לאתריה דרבי אלעזר ברבי שמעון, אמר להם, יש לו בן לאותו צדיק, (האם יש בן לרבי אלעזר בן רבי שמעון בר יוחאי) אמרו לו, יש לו בן, אבל אינו הולך בדרך הישר, אתייה, (לקחו רבינו הקדוש למקומו), אסמכיה ברבי, (והסמך אותו שיקרא רבי) ואשלמיה (ומסר אותו לטיפולו של) רבי שמעון בן איסי בן לקוניא, אחוה דאמיה, (אחי אמו של אותו נער, כלומר גיסו של רבי אלעזר ברבי שמעון) כל יומא הוה אמר, לקרייתא אנא איזיל, (כל יום היה אומר הנער, איני רוצה להיות כאן בישיבה, אני חוזר לעירי, ולמעשי),

אמר ליה, (רבי שמעון בן איסי), חכים עבדו יתך, וגולתא דדהבא פרסו עלך, ורבי קרו לך, (הכריזו עליך שאתה חכם, וכתר זהב פרסו עליך, וקראו לך רבי, ואחרי כל הכבוד הזה שנותנים לך), ואת אמרת לקרייתא אנא איזיל, (אתה אומר שאתה רוצה לעזוב את הכל ולחזור לעירך),

אמר ליה, מומי, עזובה דא (בשבועה, אני עוזב הכל ונשאר בישיבה), כי גדל אתא יתיב במתיבתא דרבי, (כשגדל רבי יוסי בנו של רבי אלעזר ברבי שמעון, הגיע לישיבתו של רבינו הקדוש) שמעיה לקליה, אמר, הא קלא דמי לקליה דרבי אלעזר ברבי שמעון, (כששמע רבינו הקדוש את קול הנער, אמר, הקול הזה דומה לקולו של רבי אלעזר ברבי שמעון)

אמרו ליה, בריה הוא (בנו הוא) קרי עליה, (משלי י"א ל') "פרי צדיק עץ חיים ולקח נפשות חכם".

"פרי צדיק עץ חיים" - זה רבי יוסי ברבי אלעזר ברבי שמעון,

"ולוקח נפשות חכם" - זה רבי שמעון בן איסי בן לקוניא, ע"כ,

כי יותר ממה שילמוד האדם מהדבור, ילמוד ויתפעל ממראה עיניו אשר יראה מעשים בכל יום, וכמו שאמרו (ברכות ז, ב) גדולה שמושה [של תורה] יותר מלימודה, והחוקר (פרק ב' מאמר עשירי) מספר המדות אמר, זה לשונו, כי הדברים אשר בפעולות ובמעשים, המאמרים פחות יאמנו מהפעולות, ואם לא יהיו פעולות המחנך, מסכימים לדברים המורגשים, יבזום ויכחישו האמת וכו', עכ"ד בעל העקידה.

התפעלות נפש התלמיד

מבואר, כי יתפעל התלמיד ממראה עיניו אשר יראה מעשים בכל יום, ממוריו מחנכיו וגדולי הדור האמתיים, יותר מדברי מוסר שישמע, או ילמד בספריהם, כי לחינוך שתי דרכים, הדוגמא האישית של המחנך, האב, או הרב, או דברי מוסר שישמעו, או שילמדו בספריהם,

יש לבאר פרי צדיק עץ חיים שיהיה טעם עצו ופריו שווה, פירוש שהפרי שהוא התלמיד ירצה להידמות אל העץ שהוא רבו מלמדו, וזה טעם עצו ופריו שוים

ד, ראוי לסמוך לכאן את ביאור המהרש"א לפסוק לוקח נפשות חכם

כתיב (משלי י"א ל"ו) "פרי צדיק עץ חיים ולקח נפשות חכם"

כתב המהרש"א, (בבא מציעא דף פה עמוד א ד"ה פרי צדיק עץ חיים) מה שקרא עליו לוקח נפשות בלשון רבים, והרי נפש אחת היתה, לומר לך, כי הצלת נפש יחידה, מצילה את הדורות הבאים אחריו, ללכת בדרך ה', ועל ידי שנעשה בעל תורה מתקיים בו לא ימוש מפיד ומפי זרעך ומפי זרע זרעך גם נפשות שיבואו ממנו יהיו כמוהם, כדלקמן מכאן ואילך מחזרת התורה על אכסניא שלה: עכ"ל המהרש"א,

עוד נראה לי לפרש מהו לוקח נפשות חכם

מה שקרא עליו לוקח נפשות בלשון רבים, לומר, כי מי שהוא לוקח נפשות, כלומר רוצה להציל נפשות, צריך להיות חכם, לדעת איך לקחת הנפש, כי סכל לא ישכיל.

מבואר, כי דרכי המוסר, נסמכו על הכתוב "פרי צדיק עץ חיים ולקח נפשות חכם".

כשאת אותו הפסוק מצינו במדרש פרשת נח, ובגמרא (בבא מציעא פ"ה ע"א) על מי ששחרו מוסר את רבי יוסי בן רבי אלעזר.

חשבתי לבאר, כי הפסוק, "פרי צדיק עץ חיים ולקח נפשות חכם". מתחלק לשתי חלקים, החלק הראשון הוא "פרי צדיק עץ חיים" ועליו נשען המדרש, ומבאר את דרך החינוך המעולה שהוא הדוגמא האישית, כמו שנתבאר,

ובגמרא, מבואר החלק השני של הפסוק, שהוא "לוקח נפשות חכם" זה רבי שמעון בן איסי בן לקוניא, שלקחו בדברים והיה משחרו מוסר,

ג, כתב בעל העקידה, הלימוד בספרי מוסר אינו מרפא את הדוגמא השלילית של המחנך, כי המאמרים פחות יאמנו מהפעולות

כתיב (משלי י"א ל"ו) "פרי צדיק עץ חיים ולקח נפשות חכם".

המעולה שבחינוך הוא הדוגמא האישית

כתב בעל העקידה, בספר עקידת יצחק (שער ד', בפתח השער), לפי, שההישרה המגעת מהשלמים לזולתם, היא על שתי מדות,

האחת, מה שילמדו מהם מצד מנהגיהם ומעשיהם הטובים והישרים, כי זה אשר יקראוהו שמוש חכמים, כי הזוכים להיות עמם במחיצתם רואים בהם תמיד ולומדים מהם ועושים כמעשיהם, כמו שאמר (שמות ל"ג, י"א) ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימוש מתוך האהל, גם באלישע, אשר יצק מים על ידי אליהו (מלכים ב, ג' י"א).

והשנית, אשר לא זכו לראות במעשיהם, ובשמושם, וזכו לשמוע מפיהם דברים נכוחים ומוסרים נעימים ודברי תוכחות וכבושים, כדרך הדרשנים שיצא שמים בעולם.

ומהמבואר, שהדרך הראשון הוא יותר חזק בהישרה, הרבה מאד מהשני,

ה, יצר לב האדם רע מנעוריו למה לא יסתור הכתוב ומצא בה איש מסכן

ביאור בספר בינה לעתים, ביאור השל"ה הקדוש, ביאור החיד"א, דברי הב"ח, דרך המהרש"א

כתיב (בראשית פרק ח כ"א) "כי יצר לב האדם רע מנעוריו"

כתב רש"י (ממדרש וירושלמי) "מנעוריו" כתיב משננער לצאת ממעי אמו ניתן בו יצר הרע, ע"כ,

כתיב (קהלת פרק ד י"ג) "טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסילי"

כתיב (קהלת פרק ט י"ד) "עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וסבב אתה ובנה עליה מצודים גדלים, ומצא בה איש מסכן חכם ומלט הוא את העיר בחכמתו ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא",

איתא בגמרא (נדרים ל"ב ע"ב), עיר קטנה זה הגוף, ואנשים בה מעט אלו האברים, ובא עליה מלך גדול וסבב אותה זה יצר הרע, ובנה עליה מצודים גדולים אלו עונות, ומצא בה איש מסכן וחכם זה יצר הטוב ע"כ,

איתא במדרש (קהלת רבה פרשה ט"ו י"ד) עיר קטנה זה הגוף, ואנשים בה מעט אלו איבריו, ובא אליה מלך גדול, זה יצר הרע, ולמה הוא קורא ליצר הרע גדול שהוא גדול וסבב אותה ובנה עליה שלש עשרה שנה, וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים, כמנון ועקמוון, ומצא בה איש מסכן וחכם, זה יצר טוב, ע"כ,

ביאור בספר בינה לעתים ע"ד הנקודה שבתוך העגולה

כתב בספר בינה לעתים, ממו"ר רבי עזריה פיג'ו, מחבר הספר גידולי תרומה על ספר התרומות, (וונציה שנת של"ט-ת"ז)

וכ"כ, (חלק ב - דרוש ג' לחודש אלול, דרוש נ"ח) ע"כ נקרא היצה"ר מלך זקן, כמאמרם ז"ל (ילקו"ש קהלת תתקעא) על טוב ילד מסכן וחכם (קהלת ד יג) זה יצר הטוב, ולמה צווחין ליה ילד, דהוא מזדווג לאינש מתלת עשר שנין ואילך. ממלך זקן זה יצר הרע, ולמה צווחין ליה זקן, דהוא מזדווג לבר נש מעולמתא עד סבתא, (מנער ועד זקנה) שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו (בראשית ח כא) משננער ממעי אמו.

ולא יסתור זה מה שאמרו בפי' ד' נדרים (לב ב), ומצא בה איש מסכן וחכם זה יצר הטוב וכו', שנראה היות יצר הטוב קודם ליצר הרע כיון שבבא היצה"ר הוא מוצא שם כבר היצר הטוב. והרי זה המאמר סותר למאמר הקדום,

אלא הכוונה אצלי מבוארת באמרו וסבב אותה, והיא, כי מעת הלידה עד י"ג שנה בהיות הנער קטן, היצה"ר הוא מבפנים כמרכז בתוך העגולה, ומשם יוצאים קוי הסתתו להדיח בנקל כמעט דרך טבע, מבלי יצטרך ללחום בחזקה.

אך בבא שנת י"ג כבר השכל עומד על עמדו, וע"כ יוכרח היצר הרע לצאת חוצה להלחם ושוף עליו סוללה ומסבב אותו, ואז הוא בעגולה יורה חצים ומות אל האדם אשר הוא בתוכו כנקודה, ובנה עליו מצודים מצד חוץ, ובזמן הזה הוא מוצא היצר טוב שכבר נכנס בתוכו, ומכאן ואילך תוקף המלחמה הולך וחזק, ומסתייע היצה"ר מהיותו כבר מלומד למלחמה, עכ"ל הבינה לעתים,

מובא בענף יוסף על עין יעקב נדרים ל"ב ע"ב אות ט"ז

ביאור השל"ה הק' ע"ד נר דלוק במעי אמו

כתב בספר השל"ה הקדוש, (שער האותיות אות יו"ד)

וכ"כ, והנה, לפי מראית עין, נראה כי היצר הרע יותר זקן מיצר הטוב, ולו משפט הבכורה, אבל באמת הוא להפך. ובזה יובן הפסוק (קהלת ט, יד-טו) 'עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וגו', ומצא בה איש מסכן וגו'. ופרשו רבותינו ז"ל (נדרים לב ב) זה על היצר הרע, וכמו שהביא רש"י שם בקהלת (ט, טו) בפרושו, 'עיר קטנה' זה הגוף, 'מלך גדול', הוא היצר הרע שהרבה שומעים לו, 'ואיש מסכן', הוא חכמת המסכן היצר טוב, כי בני עליה המה מעטים כו'.

ויש להקשות על זה, לפי סברת העולם שהיצר הרע קודם באדם מהיצר טוב, איך אמר שהמלך גדול שהוא היצר הרע, מצא בעיר זה המסכן, שהוא היצר טוב, אדרבה איפכא הוא, היצר טוב הוא האחרון, והוא מוצא בעיר את המלך הגדול.

אבל לפי מה שכתבתי ניחא, שבמציאות האמת, מציאת היצר טוב קודם, ולו משפט הבכורה, כי הוא ראשית המחשבה לסוף המעשה, וזה שסיים הפסוק (קהלת ט, טו)

פרץ, הרבה להשחית ופרץ י"ג פרצות גימי אחד שנגע ח"ו בכבוד ה'.

וקי"ל בח"מ סי' קמ"ט אין מחזיקין בנכסי קטן וכתב מור"ם דאפי' הגדיל ועברו ג' שנים אינה חזקה הואיל וירד לשדה כשהיה קטן.

גם כתוב בפסקי תוספות, הכא בדף זה דכשבא היצה"ר מוצא היצר הטוב באדם שהיה במעי אמו ומגרש אותו ואח"כ חוזר היצה"ט בהיותו בן י"ג שנה. ויש מי שכתב דדייקי מדכתיב ומצא בה איש מסכן וחכם,

ובמקום אחר כתבנו דהני מילי דפסקי תוספות נעלמו מכמה רבנים אחרונים לא ע"ט האספ,

ולפי זה אגלאי בהתיה דהיצה"ר אין זה מחזיק, רק גזלן ואלים ובליעל, דהיצה"ט קדם והיה במעי אמו, והוא באלמותו גרשו והוציא האדם לתרבות רעה וברחה הקדושה שבקרבו ובאה הסט"א וישבה וכל זה גזל ומעשים רעים,

והיינו דקאמר במאמרינו עיר קטנה זה הגוף להודיע כי היצה"ר החזיק בנכסי קטן שאינה חזקה, וז"ש אנשיי בה מעט אלו אברים שהיו מעוטי הכח והשכל. ובא אליה בפנימיותה מלך גדול זה יצה"ר והוא גדול שעיקרו הגאווה ולבזות לחכמים ויראי שמים. וסבב אותה דמקיף מבחוץ מלאכי חבלה ולא עשה כלום דאין מחזיקין בנכסי קטן.

ועוד אעיקרא דדינא פרכא, והוא גזל דהרי ימצא בה איש מסכן יצה"ט ומגרשו. וחכם חוזר ושורה באדם ונעשה שר צבא אמיתי וישר ומוציא לאור ומחזיר האברים אליו ומלט את העיר בחכמתו בתורה ויראה ומצות ודוק, עכ"ל החידא.

וכ"כ בספר שיטה מקובצת (נדרים ל"ב ע"א) בשם הרי"ץ, כי תחילה ניתן באדם יצר טוב.

מהרש"א מסכת סוכה דף נב עמוד א שבע שמות יש לו ליצה"ר כו'. מבואר כי המעשים של האדם הן לטוב הן לרע מסוגלים לפי הבריאה של ז' ימי בראשית גם ע"פ המזלות מז' כוכבי לכת כמפורש סוף מסכת שבת מאן דבמאדים הוא ש"ד כו' ולפי מעשה הרע יבא העונש כאמור ויסרתי אתכם שבע על חטאתיכם ואמרו על ז' גופי עבירות ז' פורעניות באין כו' וע"ש ז' מיני מעשים נקרא היצה"ר בז' שמות הללו כפי המעשה

יואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא, הרצון, כי שלמה המלך ע"ה בעצמו מתרץ מה שקשה על דבריו, שאמר 'ומצא בה איש מסכן', הלוא עיינו רואות שהמלך גדול קדם. על זה השיב, באמת המסכן קדם, והא ראייה, כשהיה בבטן אמו נר דולק כו', רק שבא מלאך וסטרו על פיו ומשכח ממנו כו' (נדה ל ב), זהו ולא זכר את האיש המסכן, על כן, בעצם, הבכורה להיצר טוב, והוא נוטל פי שנים, עולם הזה ועולם הבא להדבק בו, וקל להבין עכ"ל השל"ה הק'

ביאור הב"ח למה מלמדים התינוק כל התורה במעי אמו

כתב הב"ח (בית חדש על יו"ד סימן ש"ה) ומה שהקשה הרא"ש על תחלת הברכה שכתב בתשובת הגאונים לכהן שיברך התינוק בברכה זו, אשר קידש עובר במעי אמו, והקשה הראש, אי קדושת הבכור קאמר, בפטר רחם תלה רחמנא, ואיך כתב במעי אמו, עכ"ל הראש,

וכתב הב"ח דנראה ודאי דעל קדושת העובר אפילו אינו בכור קאמר, שקדשו ללמדו כל התורה כולה במעי אמו ונר דולק על ראשו וכו' כדאיתא בפי המפלת (נדה לע"ב),

ומ"ש ונפח בו נשמה וכו' וזימן לו שני מלאכי השרת לשמרו וכו'. נראה דשמירה זו היא שלא יכנס יצה"ר בעובר בעודו במעי אמו כדי שתתעצם התורה והמצוה בלבו ובגופו בכל רמ"ח אברים כי על כן מלמדים אותו כל התורה במעי אמו שתהא לקדושת התורה והמצוה דין קדימה ליצה"ר,

שהרי אין היצה"ר נכנס בלבו אלא משעה שננער לצאת לאויר העולם וכמו שדרשו (ירושלמי ברכות פ"ג ה"ה) מנעריו כתיב (בראשית ח כא) משעה שננער וכו' וזהו לפתח חטאת רובץ (שם ד ז) לפתח דלתי בטני האשה היצה"ר רובץ ליכנס באדם משעה שננער, ולזה שומרים אותו ב' מלאכי השרת שלא יכנס היצה"ר בעודו במעי אמו כד"א (תהלים נח ד) זורו רשעים מרחם תעו מבטן דוברי כזב, עכ"ל הב"ח,

ביאור החיד"א ע"ד כי היצר הרע הוא גזלן

החיד"א בספר מראית העין (נדרים דף ל"ב ע"א) כתב, דלכאורה היצה"ר מחזיק באדם בגדר חזקה של נעל גדר ופרץ,

נעל, סתם האור, אחז שמורות עיניו, גדר, שעשה מחיצה בינו לשמים,

ושם רע דקאמר (ז' שמות שיש לו ליצה"ר) הוא בכלל ז' שמות הללו דהיינו שם שקראו לו הקדוש ברוך הוא יצר לב האדם רע וגוי ולפי שיש לאדם ב' לבבות דהיינו יצר טוב ויצה"ר כמ"ש בכל **לבבך** בשני ביתי"ן בבי יצרך קראו הקדוש ברוך הוא יצר לב האדם רע מנעוריו **בב' אחד** דהיינו היצה"ר שהוא רע מנעוריו כמ"ש משננער ממעי אמו,

ולא כן יצ"ט דלא בא לאדם אלא לייג שנים וכן דוד דקראו טמא שנאי לב טהור ברא לי אלהים וגוי דהיינו לב אחד שהוא יצר טוב מכלל דאיכא לב אחר שהוא טמא דהיינו לב יצר הרע ולפי שלא בא לאדם ההוא לב טוב עד אחר י"ג שנים קרא ליה **בריאה** לגבי לב היצה"ר שכבר בא לאדם ממעי אמו, עכ"ל, (ראה מהרש"א נדה ל' ע"ב)

ו, טעם לאכילת ארבעס בשלום זכר

באר היטב יורה דעה סימן רסה ס"ק יז (יז) שבת. בדרישה הביא מתשוי מהר"ר מנחם מה שנוהגים בשבת לבקר אצל התינוק הנולד שהוא **אבל** על **תורתו ששכח** כדאיתא פי' המפלת עכ"ל:

או י"ל שאוכלים מאכל אבלים, לפי מה שנתבאר לעיל שהיצר טוב היה במעי אמו וגורש או נגזל ע"י היצר הרע כשיצא ממעי אמו, יש לומר כי **על כן הוא אבל**,

ז, ביאור בווי לן דמיתנן ע"ד ויברך אלוקים את נח

איתא בגמרא, ברכות (דף לא עמוד א), אמרו ליה רבנן **לרב המנונא זוטי** בהלולא דמר בריה דרבינא, לישרי לן מר, אמר להו, **ווי לן דמיתנן, ווי לן דמיתנן**, אמרי ליה אנן מה נעני בתרך, אמר להו, **הי תורה והי מצוה דמגנו עלן**, ע"כ,

הקושיות שהיקשו המפרשים

איך שר רב המנונא זוטי בחתונה ששם יש לשמח חתן וכלה, והזכיר להם המיתה,

עוד למה אמר פעמיים ווי לן דמיתנן ווי לן דמיתנן,

וגם כשאמרו לו מה נענה לך, אמר להם הי תורה והי מצוה דמגנו עלן, וכי מה תשובה יש בדבר זה,

התירוצים והביאורים בקושיות הנ"ל רבים וטובים ודפח"ח בכל אחד ואחד, עיין בעין יעקב ובמפרשים סביב לו, ואענה גם אני חלקי,

יש לבאר העניין ע"י תפילת רב המנונא זוטי עצמו

איתא בגמרא (ברכות דף יז עמוד א, יומא פ"ז ע"ב בשינוי קצת), אלקי, עד שלא נוצרתי איני כדאי ועכשיו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי, עפר אני בחיי, קל וחומר במיתתי, הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה,

יהי רצון מלפניך ה' אלקי שלא אחטא עוד, ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי יסורין וחלאים רעים. **והיינו וידוי דרב המנונא זוטי ביומא דכפורי**.

ביאור המהרש"א בתפילת רב המנונא זוטי

כתב המהרש"א, אלקי עד שלא נוצרתי כו'. ע"פ מ"ש בההיא דמסכת עירובין (י"ג:) **דנמנו** (שספרו) וגמרו טוב לו לאדם שלא נברא משנברא, משום שהלאוין מרובין יותר מהעשין, ואם לא היה נברא לא היה עובר לאוין כל כך מרובים, ולזה אמר, **עד שלא נוצרתי** איני כדאי להיות נוצר, שהרי טוב לי שלא נוצרתי מצד הלאוין, **ועכשיו שנוצרתי** כדי לקיים העשין **כאלו לא נוצרתי** שהרי איני מקיימם, **ולפי שהאדם נברא מחומר שהוא העפר, וצורה שהיא הנשמה** אמר בוידוי שלא הלכתי אחר צורתך, אבל **עפר אני בחיי**, כלומר **מת** אני בחיי משום שהחומר גובר על הצורה, **וק"ו במיתתי** שאז אני מת כי הצורה נפרדה מהחומר וא"א לי לקיים מצותיך כמ"ש במתים חפשי מן המצות, **והרי אני לפניך ככלי מלא** כו' לפי שהגוף הוא הכלי לנשמה ולצורתו והנשמה אינה ממלאת את הכלי שהוא הגוף והיא מתביישת וה"ה כגוף בלי נשמה, **עכ"ד המהרש"א**,

לפי"ז מבואר כפתור ופרח שירתו של רב המנונא זוטי

מבואר, שחתן וכלה **ביום חופתם** מתפללים בתפילת מנחה את תפילת **רב המנונא זוטי** אלוקי עד שלא נוצרתי וכו', **לפי"ז יש לבאר**, כשבקשו חכמים מרב המנונא זוטי לשיר בחתונה, אמר להם, חתן וכלה הרי זה עתה התפללתם ואמרתם, **עד שלא נוצרתי איני כדאי**, פירוש שנח לו לאדם שלא נברא, א"כ מה לכם פה ומי לכם פה בחתונה שעשויה להמשיך הלאה דורות, ואיך זה מתיישב עם איני כדאי,

ועוד שאמרתם עפר אני בחיי הריני כמת, וק"ו במיתתי שהריני מת,

וזהו שאמר פעמיים ווי לן דמיתנן בחיי, ווי לן דמיתנן במיתתי, א"כ איך זה מסתדר עם חתונה, ואמרו לו, אתה כל כך צודק, ומה נענה לשאלתך, וע"ז אמר להם, אבל יש עצה להמשיך הדורות שיקבלו ע"ע תורה ומצוות ובכך יש הצדקה להמשך הדורות,

ובכך מכוון הפסוק (בראשית ט' א') **ויברך אלוקים את "נח"**, כלומר שהקב"ה מסכים שנח לו שנברא, **ויאמר אליהם פרו ורבו** שאפשר להמשיך הדורות, אבל בתנאי **שומלאו את הארץ** שחלק הארצי שהוא הגוף יתמלא ע"י נשמה של קיום תורה ומצוות ושלא יהיה כלי ריק כביאור המהרש"א

וכ"כ **בעקידה** (פרשת נח שער י"ב אות ז' בהערות) כי הנה באמת נח הוא האדם שנמנו וגמרו עליו החכמים לאמר (עירובין יג, ב) נוח לו לאדם שלא נברא משנברא, ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו, ויש אומרים ימשמש במעשיו, כמו שביארנו כוונתם בשער שמיני.

וכן כתבו התוספות,

איתא בגמרא (עבודה זרה דף ה עמוד א) אמר ר"ל, בואו ונחזיק טובה לאבותינו, שאלמלא הן לא חטאו (בעגל), אנו לא באנו לעולם, (שהיו כמלאכים ולא הולידו בנים). שנאמר (תהלים פ"ו ב'): **אני אמרתי אלוקים אתם ובני עליון כלכם, חבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון וגו'.** למימרא, דאי לא חטאו לא הוו מולדו, והכתיב (בראשית ט' ז') **ואתם פרו ורבו**, עד סיני. ע"כ,

כתבו התוספות, (ד"ה שאלמלא לא חטאו לא באנו לעולם) ואף על גב דאמרינן פ"ק דערובין (דף י"ג ע"ב) נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא, **היינו** בתחלת לידתו שאין ידוע מה יהא בסופו, אבל כשהוא צדיק אשריו ואשרי הדור שהוא בתוכו ע"כ,

בית האוצר אשמבואר, שכשהולך בדרך התורה אשריו ואשרי הדור, וזהו ויברך אלוקים את "נח" כלומר, שאז נח לו שנברא, ויאמר אליהם אלוקים פרו ורבו,

ח, במה נחלקו הדורשים לשבח והדורשים לגנאי

כתב רש"י (בראשית ו' ט') יש מרבתינו דורשים "אותו" לשבח, ויש שדורשים "אותו" לגנאי,

כתב רש"י, הואיל והזכירו ספר בשבחו, שנא' (משלי י') זכר צדיק לברכה,

דבר אחר, ללמדך **שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים**, ע"כ,

אפשר לומר, שהדורשים לשבח למדו כפירוש הראשון, שבא הכתוב לספר בצדקותו של נח, ודרשו לשבחו,

והדורשים לגנאי, סברו כפירוש השני של רש"י, "אלה תולדת נח, נח איש צדיק"

וע"ד שפרשו שצדקותו של נח מוזכרת בפסוק בהקשר לבניו, וכפי שביארו שהשפעת האב על בניו ע"י מעשיו, ומכיוון ובבניו של נח, היה גם בנו חס, שלא הלך בדרכיו, לפיכך, דרשו לגנאי.

ט, נחתם גזר דינם על הגזל רמז לדבר כי החמדה מביאה את האדם לגזל

כתב רש"י (בראשית ו' י"ג), כי מלאה הארץ חמס - לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל,

מבואר, כי הדבר המביא אדם אל הגזל, הוא החמדה, שחומד אדם את מה שיש לחבירו, ולכן הוא בא לגזול הדבר מידו,

ורמז לדבר, כי מעל האותיות ג'ז'ל', הם האותיות ח'מ'ד', וזהו, לא נחתם גזר דינם אלא, על הגזל', כלומר, שנחתם גזר דינם עבור מה שמעל האותיות ג'ז'ל' שהם חמ"ד, וע"ז נענשו בעבור החמדה שהרגילם אל הגזל.

י, במהרש"א מבואר כי הגורם לחטא הוא עיקר החטא

איתא בגמרא (תענית דף כ עמוד א) מעשה שבא רבי אלעזר ברבי שמעון ממגדל גדור מבית רבו, והיה רכוב על חמור ומטייל על שפת נהר, ושמח שמחה גדולה, והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה,

נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר. אמר לו, שלום עליך רבי, ולא החזיר לו. אמר לו, (וי אלעזר) ריקה, כמה מכוער אותו האיש, שמא כל בני עירך מכוערין כמותך? אמר לו: איני יודע, אלא לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית.

וע"ז הזהיר כאן שלא יגיס דעתו לומר כן, אלא **מישרים תשפוט** בשכלך את בריאת בני אדם כענין שנא' (קהלת ז' כ"ט), "והאלקים עשה את האדם ישר" וגו' עכ"ל המהרש"א,

יא, כתיב ארובות השמים נפתחו וכתיב אם לא אפתח לכם את ארובות השמים

כתיב (בראשית ז' י"א) "ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה, וארובות השמים נפתחו",

כתיב (מלאכי ג' י'), ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבקות, אם לא אפתח לכם את ארובות השמים, והריקותי לכם ברכה עד בלי די",

הדיוק בשינוי הלשון בפסוקים,

במבול כתיב, וארובות השמים, נפתחו, שנפתחו כביכול ע"י עצמן, ובמקום אחר (מלאכי ג' י'), אומר הנביא, "אמר ה' צבקות אם לא אפתח לכם, את ארובות השמים, כלומר, שאפתח בעצמי,

ביאור הדבר ע"ד אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה

יש לבאר, ע"ד מה דאיתא (ילקוט שמעוני יחזקאל - פרק ט - רמז שמט), א"ר אלעזר, לעולם אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה, כדרך שהוא מייחד על הטובה, ע"כ,

לפיכך, בקללה נאמר נפתחו, כביכול ע"י עצמן, אך בברכה, שהקב"ה מייחד שמו על הטובה, אמר ה' צבקות, אם לא אפתח לכם, אני ה' בכבודי ובעצמי.

יב, הלימוד מהיונה הסתפקות במועט ושלא לבקש עושר שיצטרכו למתנתו

איתא בגמרא (עירובין י"ח ע"ב סנהדרין ק"ח ע"ב) מאי דכתיב (בראשית ח' י"א), והנה עלה זית טרף בפיה, אמרה יונה לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין ביזך, ואל יהיו מתוקין כדבש ותלוין ביד בשר ודם,

כיון שידע בעצמו שחטא, ירד מן החמור ונשתטח לפניו, ואמר לו: נענית לך, מחול לי! **אמר לו:** איני מחול לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית.

היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו. יצאו בני עירו לקראתו, והיו אומרים לו: שלום עליך רבי רבי, מורי מורי!

אמר להם: למי אתם קורין רבי רבי? - אמרו לו: לזה שמטייל אחריך. אמר להם: אם זה רבי - אל ירבו כמותו בישראל. - אמרו לו: מפני מה? - אמר להם: כך וכך עשה לי. - אמרו לו: אף על פי כן, מחול לו, שאדם גדול בתורה הוא. אמר להם: בשבילכם הריני מחול לו. **ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן.** ע"כ,

קושיית המהרש"א וביאורו הנפלא

כתב המהרש"א (תענית דף כ עמוד ב ד"ה ובלבד שלא יהא רגיל לעשות). לכאורה, דהכי היל"ל ובלבד שלא יעשה עוד כן, אבל מלשון **שלא יהא רגיל כו'**, משמע דלפעמים יעשה כן,

י"ל דה"ק ובלבד שלא יהא עושה דבר המרגיל אותו לעשות כן, דהיינו, **שלא יהא דעתו גסה, שהוא הדבר המרגילו לעשות כן**, לספר בגנות בני אדם כמו שעשה, ואמר כמה מכוער כו' וק"ל, ע"כ לשון המהרש"א

מבואר בדבריו, כי הדבר המרגיל את האדם ומביאו לעשות הרע, הוא קשה יותר מן הרע בעצמו,

בדרך זו ביאר המהרש"א את הפסוק מישרים תשפטו בני אדם

איתא בגמרא (חולין פ"ט א') אמר רבי יצחק: מאי דכתיב (תהלים נ"ח ב') "האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם", מה אומנותו של אדם בעולם הזה, ישים עצמו כאלם, יכול אף לדברי תורה, תלמוד לומר, **צדק תדברון**, יכול יגיס דעתו, ת"ל, **מישרים תשפטו בני אדם**. פירש"י מישרים - כמישור ארץ חלקה שנוחה לידרס.

כתב המהרש"א (חולין פ"ט א' ד"ה יכול יגיס דעתו), עיין פרש"י והוא דחוק, ועוד נ"ל לפרש ע"פ מה שאמרו במס' תענית (תענית כ' א'), בעובדא דראב"ש שהיה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה, נזדמן לו אדם א' א"ל ראב"ש כמה מכוער אותו האיש והשיב לו לך אצל האומן שעשאני,

מאי משמע דהאי טרף לישנא דמזוני הוא, דכתיב (משלי פרק ל' ח'), ראש ועשר אל תתן לי, הטריפני לחם חוקי, ע"כ,

כתב המהרש"א (סנהדרין ק"ח ע"ב ד"ה יהיו מזונותי מרורים), עיין פירש"י ורמב"ן ודברי הרא"ם בזה, והענין מבואר כמ"ש (ביצה ל"ב ע"ב), המצפה לשלחן חבירו חיו אינם חיים, ואנו מבקשים בברכת המזון ונא אל תצריכנו ה' אלקינו לא לידי מתנת בשר ודם וכו' כי אם לידך המלאה וכו' וסיים שלא נבוש ולא נכלם וכו' שהוא המונע ממתנת בשר ודם,

ביאור המהרש"א למה הביאו חז"ל פסוק זה דייקא

ולמה הביאו ראיה דהאי טרף לישנא דמזוני הוא מספר משלי (משלי ל' ח'), הטריפני וגוי ולא הביאו מקרא דספר תהלים (ק"א ה') דכתיב טרף נתן ליראיו וגוי וכתוב (מלאכי ג' י') ויהי טרף בביתי,

נראה משום דהאי קרא בענין זה עצמו מדבר, (שיהיו מזונותי ביד הקב"ה ולא בידי בשר ודם) שכך נאמר שם "רש ועושר אל תתן ליי" ר"ל רש עניות שאצטרך ח"ו למתנת בשר ודם,

ועושר, שהם יצטרכו למתנתי, אל תתן לי שלא אני אבוש מפניהם, ושלא הם יתביישו מפני, רק הטריפני לחם חקי מתחת ידך,

הרמז מהיונה להסתפקות במועט

ורמז זה בעלה זית ע"פ מ"ש התוס' בפרק כל שעה (פסחים ל"ו ע"א ד"ה מה מרור) שהעלה היא מר ולא הפרי כדכתיב עלה זית לרמוז שיסתפק האדם במועט משל הקדוש ברוך הוא ולא ילך אחר הפרי והמותר משל בשר ודם כמ"ש חז"ל עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, עכ"ל המהרש"א.

יג, מכסף לא ניתן לשבע, מה ששמע המהרש"א צחות

כתיב (משלי פרק ל' ח'), "ראש ועשר אל תתן לי, הטריפני לחם חוקי",

כתב המהרש"א, (בבא בתרא כ"ה ע"ב ד"ה לא הוגשמה רוח דרומית), יש לפרש הכתוב (קהלת ה' ט') "אוהב כסף לא ישבע כסף", מה ששמעתי דרך צחות,

כי היה איש א' אוהב כסף ביותר, ובקש מהקל ית', שבכל מה שיגע בו הוא בידו, יהיה נעשה כסף, והקב"ה מלא שאלתו, והנה הוא, כשבא לאכול לחם, נגע בו ידו, ונעשה כסף ולא היה לו מה לאכול, וז"ש אוהב כסף לא ישבע כסף, עכ"ל המהרש"א,

ביאור הכתוב בדרך המהרש"א

כתיב (משלי ל' ח'), ראש ועשר אל תתן לי, הטריפני לחם חוקי, מבואר בכתוב, כי יבקש האדם מאתו ית', שלא יתן לו הקב"ה עניות ועשירות, אלא לחם לאכול,

ויש לשאול, ניחא, שאמר הכתוב שיבקש האדם שלא להיות עני, אך למה אל יבקש עשירות, הרי איתא בגמרא (עירובין פ"ו ע"א)

רבי מכבד עשירים, רבי עקיבא מכבד עשירים כדדרש רבא וכו', עיי"ש,

אך הדבר מבואר ביותר עפ"י דברי המהרש"א, שכוונת הכתוב, על בקשת העושר, כפי שביקש האיש שהיה אוהב כסף ביותר, ובקש מהקל ית', שבכל מה שיגע בו הוא בידו, יהיה נעשה כסף, ואז לא יכל לאכול לחם, ולא היה לו ממה לשבוע,

וזהו ראש ועשר אל תתן לי, אל תתן לי עושר שלא אוכל לאוכלו, אלא הטריפני לחם חוקי, שאוכל לאכול את לחמי,

בכך יש לבאר למה אמר יעאע"ה לחם לאכול

יעקב אבינו ע"ה ביקש (בראשית כ"ח כ') ונתן לי לחם, לאכול, למה אמר לאכול, היה די שיאמר ונתן לי לחם, וכל בן מבין שהלחם הוא לאכול, אך עפ"י הדברים הנ"ל מובן, כי יש מי שאינו יכול לשבוע מהלחם שנעשה כסף, משום שאוהב כסף לא ישבע כסף, וזוהי הבקשה, עושר שלא אוכל לאכול אל תתן לי,

והכי איתא באלכסנדר מוקדון

איתא בגמרא (תמיד דף לב עמוד א), אמר להן, אלכסנדר מוקדון, אייתו לי נהמא! אייתו ליה נהמא דדהבא, אפתורא דדהבא. אמר להו, מי אכלי אינשי נהמא דדהבא,

ביאור נוסף בפסוק ראש ועושר שלא יהיה עולה ויורד מנכסיו ח"ו

ועוד אפשר לפרש, הכתוב ראש ועשר אל תתן לי, שיתפלל האדם, שלא יהיה ח"ו עולה ויורד,

הדבר הזה, תנא דבי רבי ישמעאל: גלגל הוא שחוזר בעולם.
כתב רש"י, על מדה זו - שלא יבא לידי עניות,
דדבר המזומן הוא לבא או עליו או על בנו או על בן בנו.

ועולה ויורד מנכסיו, כלומר, שלא יהיה פעם עני ופעם עשיר וחוזר חלילה, וזהו **ראש ועשר** אל תתן לי, כלומר, **שניהם יחד,** פעם כך ופעם כך, זאת אל יבוא אלי.

יד, ביאור הכתוב ראש ועשר אל תתן לי פן אשבע וכחשתי

כתיב (משלי ל' ח - ט) "ראש ועשר אל תתן לי וגו', פן אשבע וכחשתי"

יש להקשות מהא דאיתא שכאשר הקב"ה פוסק גדולה הוא לדורות,

איתא בגמרא (מגילה דף יג עמוד ב) כשהקדוש ברוך הוא פוסק גדולה לאדם - פוסק לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות, שנאמר (איוב ל"ז ז') "ושיבם לנצח ויגבהו", **ואם הגיס דעתו** - הקדוש ברוך הוא משפילו, שנאמר ואם אסורים בזקים וגו'.

איתא בגמרא (חגיגה דף ט עמוד ב) מאי דכתיב (ישעיהו מח י') "הנה צרפתיך ולא בכסף, בחרתיך בכור עניי", מלמד שחזר הקדוש ברוך הוא על כל **מדות טובות** ליתן לישראל, ולא מצא אלא **עניות**. אמר שמואל ואיתימא רב יוסף: היינו דאמרי אינשי: יאה עניותא ליהודאי כי ברזא סומקא לסוסיא חיורא. (סרט אדום לסוס לבן) ע"כ, פירש"י צרפתיך ולא בכסף - ולא באש כמו שצורפים הכסף באש, אלא **בחרתיך בכור עוני לצורפו בו,** כור הוא החרס שצורפין בו.

כתב רש"י ויושיבם לנצח ויגבהו - **והיינו גדולה לדורות. ואם הגיס דעתו כו' -** הכי סמכי קראי: ויושיבם לנצח ויגבהו ואם אסורים בזקים על ידי שמגביהין עצמן - **באין לידי עניות** ויסורים.

מבואר, כי **עניות** היא המדה הטובה ביותר שיש לישראל,

ויש ליישב, דמה שאמר במגילה שפוסק גדולה לדורות הוא בתנאי שלא הגיס דעתו ע"י עשירותו, ומה שאמר בשבת שאם הוא לא בא - בא בנו, זה כאשר הגיס דעתו,

יש להקשות, איך אמר כי עניות היא מדה טובה,

איתא במשנה (מסכת אבות פרק ו משנה ח') רבי שמעון בן מנסיא אומר משום רבי שמעון בן יוחאי הנוי והכח והעושר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים **נאה לצדיקים ונאה לעולם** שנאמר (משלי י"ד) "עטרת חכמים עשרם",

וע"ז אמרו ז"ל יבקש על **מדה זו** הכוונה על מדה של גסות הרוח שלא יהיה בו, ומבואר נמי שאמר רש"י על **מדה זו של עניות,** כי למה נקרא **עניות מדה,** מה לעניות ולמידות, וגם מה שאמרו חז"ל, שחזר הקדוש ברוך הוא על כל **מדות טובות** ליתן לישראל, ולא מצא אלא **עניות**. מה למדות ולעניות, אלא הוא אשר דברנו, כי **מדת גסות הרוח** היא שמביאה את הגלגל שחוזר בעולם, ואין פוסק לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות, ולכן נקרא העניות מדה,

איתא בגמרא (נדרים דף סו עמוד א) בנות ישראל נאות הן, אלא שהעניות מנוולתן. ע"כ, ואיך אמר יאה עניותא,

מבואר, כי עניות שבאה אחרי העושר, הוא בשל מדת **הגאווה וגסות הרוח,**

עיין עוד, מו"ק כ"ח, תענית כ"ו ובלבד שתעטרוני בזהובים, ירושלמי תרומה סוף פ"ח, כל האברים תלויים בכיס והכיס תלוי בלב, ב"מ פ"ד היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה, עירובין פ"ו רבי מכבד עשירים, בכל הני מקומות אין נראה כי העניות היא דבר נאה ומקובל,

בכך מבואר הכתוב, (משלי ל' ח - ט) "ראש ועשר אל תתן לי וגו', פן אשבע וכחשתי", פירוש, **ראש ועושר,** כלומר עניות אחרי העושר אל תתן לי, והוא יכול לבוא אלי, **פן אשבע** ופירש רש"י פן **אתגאה, וכחשתי** פירש רש"י מלשון **דלות,** כלומר ע"י הגאווה באה הדלות,

והכי איתא, כתיב, (קהלת ה' יב) "יש רעה חולה ראיתי תחת השמש עשר שמור לבעליו לרעתו", פירש"י כעשרו של קרח שעל ידי כן נתגאה וירד לשאול.

ביאור העניין ע"י הסבר בדברים הסותרים

איתא בגמרא (שבת קנא ע"ב) לעולם יבקש אדם רחמים על **מדה זו,** שאם הוא לא בא - בא בנו, ואם בנו לא בא - בן בנו בא, שנאמר כי בגלל

ובדרך הלצה, עושר שמור לבעליו לרעתו
"לרעיתו"

דעת המהרש"א כי העורב שיקר את נח

כתב המהרש"א (גיטין מ"ה ע"א ד"ה עיליש ברח
עיליש ברח) כפל הדבור עיליש ברח עיליש ברח
לקיים הדבר, והוא לא האמינו כי כן דרכו של
עורב לשיקר בשליחותיה, כענין נח, ע"כ

מבואר כי דעת המהרש"א שהעורב שיקר את
נח

קושית בעל הגהות הש"ס על המהרש"א

בפירוש אוצר בלום שבספר עין יעקב ממוהר"ר
ישעיהו פיק הגהות הש"ס, מקשה על המהרש"א,

ולא ידעתי מאין תמצא בענין נח שהעורב היה
משקר, והלא אף מה שסירב העורב לילך על
פיו של נח לא היה אלא מכח טענה שהשיבו,
כמבואר בסנהדרין (ק"ח ע"ב), תשובה ניצחת
השיבו עורב לנח, ועיין גם רש"י בחומש על
שלא הלך בשליחותו, ומסיים בעל הגהות
הש"ס ואוצר בלום, **ומצוה ליתן מובן לדבריו**
של גאון ז"ל

שיטת הרא"ם שהעורב לא שיקר לנח

כתיב (בראשית ח' ז'), "וישלח את העורב ויצא
יצוא ושוב"

כתב רש"י (בראשית ח' ז'), **יצוא ושוב** - הולך
ומקיף סביבות התיבה **ולא הלך בשליחותו,**

מזרחי (רא"ם) (בראשית ח' ז') הולך ומקיף
סביבות התיבה. אבל בפרק חלק (סנהדרין קח ב)
ובבראשית רבה (בראשית רבה לג, ה) לא אמרו
אלא שהיה **משיב** לו תשובה נוצחת.

ונראה מדבריהם שפירוש "יצוא" שהיה יוצא,
"ושוב" **ומשיב** תשובות נוצחות, **ולא יצא מן**
התיבה כלל,

והרי הכתוב צווח "יצוא ושוב", לפיכך הוצרך
הרב לתקן דבריהם ואמר שהיה יוצא מן
התיבה עד שהיה מקיף סביבות התיבה בלבד,
ואחר כך היה שב וטוען עליו תשובה נוצחת.
והם אמת ודבריהם אמת, עכ"ל הרא"ם,

מבואר בדבריו שמ"ש **ושוב** הם **תשובת** העורב
לנח מדוע אינו רוצה ללכת, **ולא שיקר** העורב
לעשות עצמו הולך בשליחותו,

שיטת המהרש"א שהעורב שיקר לנח בהליכתו

כתב המהרש"א (סנהדרין ק"ח ב' ד"ה תשובה
נצחת) הרא"ם פ"י שדרשו כן שפירוש **יצוא**

טו, העניות הוא אורח הבורח מן

הכבוד מהר"ר ברוך ממזיבוז

בספר בוצינא דנהורא מהצדיק הקדוש **רבי**
ברוך ממעזבוז זללה"ה בערך עניות כתב

וכאשר שמענו מהצדיק הקדוש רבי ברוך
ממעזבה זללה"ה שאמר אשר כל האדם מזרע
האבות מוכרח לטעום מעם העניות הקשה, רק
מי שמקבל האורח הזה בביתו באהבה
ובהכנעה ובכבוד אז בזריזות יברח האורח הזה
מביתו ולא יתעכב שם הרבה, כי דרך האורח
הזה להתעכב יותר במקום שמתנגדים עמו
בכעס ובתרעומות נגד השי"ת, ובורח הוא מן
הכבוד, כן אמר הקדוש זי"ע ע"כ.

טז, האם העורב שיקר לנח או לא

הדעות חלוקות ויישוב בדברי

המהרש"א

איתא בגמרא גיטין מ"ה ע"א) בנתיה דרב נחמן
בחשן קדרא בידיהו, קשיא ליה לרב עיליש
כתיב (קהלת ז'), "אדם אחד מאלף מצאתי
ואשה בכל אלה לא מצאתי" הא איכא בנתיה
דרב נחמן, (מתוך שהיו מגיסות קדירא רותחת
בידיהו, הרואה סבור שצדקניות הן ואין האור שולט
בהן),

גרמא להו מילתא ואשתביין, ואישתבאי איהו
נמי בהדיהו, יומא חד הוה יתיב גביה ההוא
גברא דהוה ידע בלישנא דציפורי, אתא עורבא
וקא קרי ליה, אמר ליה מאי קאמר, אמר ליה
עיליש ברח עיליש ברח,

עורב שקרן הוא

אמר עורבא שיקרא הוא ולא סמיכנא עליה,
אדהכי אתא יונה וקא קריא אמר ליה מאי
קאמרה אמר ליה עיליש ברח עיליש ברח אמר
כנסת ישראל כיונה מתילא שמע מינה
מתרחיש לי ניסא, אמר, איזיל אחזי בנתיה
דרב נחמן, אי קיימן בהימנותייהו אהדרינהו,
(אם נשארו בצדקותן אקחם עמי, בדק ומצא שאינם
צדיקות כלל כפי שהיה נדמה), כי הדרן ואתן
(כשחזרו מהשב) אמר הוון קא בחשן קידרא
בכשפים, ע"כ

ושׁוב גוי שהיה יוצא, ומשיב תשובה נצחת וכו' עכ"ל הרא"ם,

אבל הרי לא הזכירו שדרשו כן **מושוב**. ועוד, דביונה נמי כתיב **ותשב, מיהו** לפי משמעו **שיצא יוצא ושוב**, ולא הלך כלל בשליחותו, שמיד הלך סביבות התיבה ושב שם ומזה הבין נח תשובתו הנצחת. (ולא שהשיב העורב כן), עכ"ד המהרש"א **מבואר שהעורב שיקר** בכך שגנב דעתו כאילו הולך הוא,

לפי"ז מובן כפ"פ דבריו של גאון המהרש"א

לפי"ד המהרש"א בסנהדרין, מובנים דברי המהרש"א **בגיטין** שהם לשיטתו, **שהעורב שיקר** את נח, כי המהרש"א סובר בניגוד למפרשים אחרים שאומרים שהוא לא שיקר, כהרא"ם,

יז, ביאור הפו"פ ממוהר"ר חיים ויטאל בשפך דם האדם באדם וכי בצלם אלהים עשה את האדם:

כתיב (בראשית פרק ט פסוק ו) "שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם"

בספר **מדרש שמואל** על פרקי אבות פרק ג' משנה יד', שאלתי את החכם המפואר האלהי הרב **רבי חיים ויטאל** יצ"ו לבאר לי את דעתו בזה אם בכלל חביב אדם שנברא בצלם נכנסים בני נח אם לאו,

והשיב לי כי בוודאי שאין הרשעים בכלל, ומאי דנקט אדם הוא לפי שהוא שם חשוב משם ישראל, שכן מצינו שאז"ל שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם, וכיון דקאמר מעין שופריה נראה שאדם היה יותר חשוב, ויעקב הנקרא ישראל דומה מעין שופריה, וידוע כי עיקר האדם הוא שמו, ועוד כי מקום מחצב נשמת האדם הראשון יותר למעלה ממקום מחצב נשמת יעקב אבינו כנודע ליודעי חן, ואחר שאדם הראשון נברא בצלם כמו כן אחריו כל אדם ימשוך דהיינו הקדושים והטהורים אשר בארץ המה וכל עם בני ישראל,

ומה שמביא ראיה מפסוק כי בצלם אלקים עשה את האדם שנראה שמדבר בשבע מצות ב"נ, השיב לזה כי היה די שיאמר הכתוב שופך דם האדם דמו ישפך, מאי מלת **באדם** דקאמר, ואף אם המתרגם תירץ זה וגם מפרשים אחרים,

עם כל זה אמר כי כוונת הכתוב להודיענו סיבה למה גזר השי"ת על ב"נ שהשופך דמם דמו ישפך, ומאי איכפת ליה אם יהרג בן נח, והיה די בתשלומין, אלא לפי שאולי עתיד לצאת ממנו שום אדם צדיק וכמו שאז"ל בפסוק ויפן כה וכה וירא כי אין איש, כלומר אין שום צדיק עתיד לצאת ממנו ולזה ויך את המצרי, ולכן הקפיד הקב"ה על ש"ד ב"נ זה, לפי שבשפיכת דם ב"נ זה נשפך דם אותו הצדיק אשר הוא מעותד לצאת מאונו כי הוא בכח בתוכו, וע"ש הכתוב שופך דם האדם באדם, כלומר שופך דם אותו האדם הצדיק אשר עתיד לצאת בתוך האדם זה הנהרג וזהו מלת **באדם** דקאמר קרא באדם הנהרג אע"פ שהוא בן נח גמור לפי שיש בשרשו ועיקרו צד של קדושה העתידה לצאת ממנו, ומסיבת צד קדושה וו שבתוכו קראו אדם, דאל"כ הרי נאמר אתם קרויים אדם וכו' ולכן דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם, והו"ל כאלו הרג האדם הצדיק העתיד לצאת ממנו,

ושאלתי ממנו וכי כל בני נח עתידים לצאת מהם צדיקים והלואי ימצא בבני נח אחד מעיר ושנים ממשפחה ואין דבר זה ידוע רק לאל דעות וא"כ למה הורגים אותו כיון שאין דבר טוב עתיד לצאת ממנו, כי דמו ישפך היא גזירה כוללת לכל,

והשיב כי כיון שגם בן נח ההורג אינו נהרג אלא בעדים, וכמו שתרגם המתרגם בטהדיא ואם לאו פטור, א"כ השי"ת שהוא יודע העתידות כשאין עתיד שום צדיק לתת ממנו, השי"ת עושה באופן שלא ימצאו שם עדים וכל דבריו נכוחים למבין ואין בהם נפתל ועקש.

להערות הארות ולקבלת העלון ניתן לפנות אל "מכון פאר" רחוב חזון איש 2 בני ברק פקס 03-6161555, נייד 0527-616166 מייל y0527616166@gmail.com